

УДК 027.21:021.1:004.7

Наталія Захарова,

старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ,

канд. іст. наук

КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті йдеться про трансформацію функцій наукових бібліотек, зокрема соціальних, а також розвиток культурно-інформаційної функції як частини соціокультурної в сучасних умовах.

Ключові слова: наукова бібліотека, соціальні функції, соціокультурна функція, інформаційна функція, культурно-інформаційна функція.

Тривалий час вважалося, що головною функцією бібліотеки є лише зберігання книг та інших документів. Зі змінами в суспільстві змінювались і погляди на роль бібліотеки. Зокрема, у ХІХ ст., крім меморіальної, почали виділяти ще й навчальну, освітню та просвітницьку функції. Після 1917 р. домінувала ідеологічна функція, яка була притаманна всім науковим, культурним і навчальним закладам. Проте і тоді, разом із цією, провідними функціями бібліотек були визнані культурно-просвітницька та науково-інформаційна.

У 70-ті – 80-ті роки ХХ ст. розпочалося вивчення соціальних функцій. Відомі бібліотекознавці Ю. Столяров та А. Соколов підходили до їх розгляду з наукових, а не ідеологічних позицій, що дало їм змогу сформулювати принципово новий перелік соціальних функцій бібліотек, який і досі вченими та практиками бібліотечної справи чітко не визначений [10, 11, 12, 13, 14, 15].

Виходячи з основних напрямів діяльності сучасних бібліотек, зокрема наукових, можна виділити соціокультурну функцію та функції інформаційного забезпечення науково-виробничої діяльності [6]. Адже задоволення інформаційних потреб користувача – головне завдання бібліотеки як соціального інституту. Суспільні трансформації призводять до змін інформаційних запитів, відповідно бібліотеки не можуть залишатися незмінними, вони змушені адаптуватися до нової ситуації, що й спричинило зміну їхньої соціальної ролі та функцій [7, 8, 9].

Системи комунікації, які були закладені в певному

соціально-культурному контексті, детерміновані багатьма факторами різного ступеня спільності та інтенсивності свого впливу. Сьогодні спостерігається постійне розширення спектра комунікаційних засобів і створених на їхній базі інформаційних технологій. Вони не мають аналізуватися у відриві від інших явищ і процесів, які посідають певне місце в культурі та відбуваються в наш час у різних місцях.

Протягом останнього десятиліття наукові бібліотеки здійснили значний прорив у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, незважаючи на значні проблеми фінансування та технічного забезпечення. Сьогодні наукові бібліотечні заклади – одне з основних джерел нових електронних продуктів і послуг для користувачів. З огляду на виклики сучасності, вони шукають нові засоби для надання доступу до культурного надбання, забезпечують компенсацію розриву в знаннях людей, постійно надаючи їм інформацію щодо нових досягнень науки, техніки, культури.

Діяльність, спрямована на вільний духовний розвиток читачів, залучення до цінностей вітчизняної та світової культури, створення умов для культурної діяльності, становить культурну, а точніше культурно-інформаційну функцію бібліотеки.

Сучасна наукова бібліотека – невід’ємна й органічна частина культури і водночас вона – один із найважливіших факторів культурного розвитку, поширення, оновлення культурного надбання країн і народів.

Надаючи користувачам інформацію в традиційному або дистантному варіанті, бібліотека сприяє їх становленню як особистостей – культурних, освічених, адже саме бібліотека має унікальні властивості створення атмосфери інтелектуальних, моральних, естетичних пошуків під впливом читання та спілкування. Практика особисто орієнтованих технологій бібліотечного спілкування спирається на версію культурологічної концепції М. Бахтіна – В. Біблера, де йдеться про ідею загального діалогу як основи людської свідомості [1]. Бібліотека має значні переваги перед іншими соціальними інститутами. Адже її участь у процесі соціалізації не має обмежень у часі та доступності. Тож соціалізація індивідів відбувається у процесі оволодіння культурним надбанням, яке зберігає бібліотека. Це оволодіння здійснюється не тільки традиційними засобами (формуванням фонду, розширенням доступу до нього засобами нових інформаційних технологій), а й методами залучення читачів до активного усвідомлення навколишньої дійсності, шляхом створення можливості спілкування на всіх рівнях і з максимальним використанням усіх видів комунікації.

Сучасний етап розвитку суспільства називають інформаційним. Сучасна парадигма інформаційного обслуговування базується не тільки

на паперових носіях – вона передбачає використання принципово нових можливостей доступу до інформації. Наукова бібліотека в сучасних умовах надає користувачам доступ до традиційних документів і цифрових масивів, які існують за її межами [2]. Реалізація такого доступу пов'язана із забезпеченням читачам доступу до інтернет-ресурсів та їх кваліфіковане консультування під час пошуку необхідної інформації. У цьому процесі бібліотека виконує свою культурно-інформаційну функцію, вона є важливим каналом інформації щодо світових процесів у сфері науки та культури [5].

Наукова бібліотека як культурно-інформаційний центр сучасного інтелектуального суспільства:

- розвиває і підтримує вивчення, збереження, поширення та захист національної культури;
- сприяє поширенню цінностей національної культури і ознайомленню з іншими культурами, виховує повагу до них;
- сприяє організації соціального міжкультурного діалогу;
- створює умови для індивідуальної та колективної творчості.

Культурно-інформаційна функція бібліотеки в сучасному суспільстві посилюється за рахунок більшого намагання кожної людини та кожного співтовариства до поглиблення знань своєї історії, культури, науки, а також до широкого доступу в умовах загальної глобалізації до інформації щодо історії, культури, науки інших країн і народів.

Наукові бібліотеки традиційно поширюють інформацію, вони сприяють розвитку загальноосвітніх і загальнокультурних процесів у суспільстві, домінуючи серед інших інформаційних установ, оскільки такі бібліотеки мають багату історико-культурну базу – свої універсальні фонди.

Традиційні форми пропаганди цих знань – науково-практичні конференції, семінари, засідання круглих столів, тематичні вечори, книжково-ілюстративні виставки, виставки живопису та фотовиставки тощо – поєднуються сьогодні з електронними виставками (книжковими, журнальними, ілюстративних матеріалів, нот та ін.), онлайн-конференціями та іншими заходами з використанням сучасних технологій.

На базі наукових бібліотек проводиться значна робота зі збереження національної спадщини: бібліографування, консервація й створення страхових копій документів, які становлять особливо цінну частину фондів і книжкових пам'яток.

У рамках національних програм Німеччини, Франції, США, Росії, країн Балтії та України відкриті читальні зали та центри, які надають інформацію щодо політичного, громадського життя інших країн,

їхню культуру, а також можливість зустрітися з представниками цих країн і вивчати іноземні мови.

Сучасна наукова бібліотека стала не тільки важливим, а й визначальним структурним елементом суспільства знань. Вона забезпечує вільний доступ до інформації та знань, досягнень науки і культури, бере активну участь у розвитку національної інформаційної та комунікаційної інфраструктури. Інформація, що зберігається в цих науково-культурних закладах, стає важливим стратегічним ресурсом, а самі бібліотеки посідають центральне місце в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку науки, освіти, культури [5].

На початку ХХ ст. відбувалося певне протиставлення інформаційного та культурологічного підходів до бібліотеки як соціального інституту. З огляду на публікації того періоду найбільш нам імпонує позиція М. Дворкіної, яка розглядає інформаційне (тобто бібліотечне) як феномен культури та комунікації, як механізм доступу користувачів до інформації та поширення знань. На її думку, філософія доступності інформації та ідеали просвітництва у бібліотечному контексті фактично не мають відмінностей. Таким чином, у соціокультурному аспекті в бібліотеки головною функцією є комунікаційна – організатора, посередника зустрічі документа та користувача [3, 4].

Слід зазначити, що бібліотека існує не сама по собі й не для себе. Її існування виправдано та зумовлено лише тим, наскільки ефективно вона виконує свої соціальні функції. Уся діяльність бібліотечних закладів має бути підпорядкована одній загальній та глобальній меті, а саме оптимальному культурно-інформаційному забезпеченню життєдіяльності суспільства в цілому й кожного читача зокрема. Розуміння культурно-інформаційної функції наукової бібліотеки пов'язане з осмисленням її як культурно-інформаційного центру держави, як місця спілкування, як культурно-інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. *Библер В. С.* От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1991. – 237 с.
2. *Горовой В. Н.* Библиотеки как информационные центры постиндустриального общества / В. Н. Горовой // Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. – К., 2005. – Вып. 3. – С. 9–16.
3. *Дворкина М. Я.* Библиотечное обслуживание: новая реальность :

лекции / М. Я. Дворкина. – М. : Изд-во МГУКИ ; ИПО «Профиздат», 2000. – 46 с.

4. *Дворкина М. Я.* Некоторые стереотипы библиотечного сознания / М. Я. Дворкина // Профессиональное сознание библиотекарей. Необходимость перемен в переходный период (Материалы семинара 3–4 мая 1993, Москва). – М., 1994. – С. 14–18.

5. *Евстигнеева Г. А.* Научная библиотека в информационном обществе / Г. А. Евстигнеева // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 8. – С. 5–15.

6. *Жадько Н. В.* Анализ сущностных характеристик библиотеки как социокультурного института / Н. В. Жадько // Библиотековедение. – 1996. – № 3. – С. 54–64.

7. *Каленов Н. Е.* Функции библиотек РАН в современных условиях / Н. Е. Каленов // Информационное обеспечение науки: новые технологии : сб. науч. тр. – М., 2005. – С. 6–16.

8. *Матлина С. Г.* Мобильное, реальное и виртуальное. Социально-культурные аспекты модернизации библиотечного пространства / С. Г. Матлина // Библ. дело. – 2011. – № 21. – С. 9–15.

9. *Мотульский Р. С.* Библиотека как социальный институт / Р. С. Мотульский ; Бел. гос. ун-т культуры. – Минск, 2002. – 374 с.

10. *Соколов А. В.* Метатеория социальной коммуникации / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 2001. – 352 с.

11. *Столяров Ю. Н.* Библиотека: структурно-функциональный подход / Ю. Н. Столяров. – М. : Книга, 1981. – 255 с.

12. *Столяров Ю. Н.* Сущностные функции библиотеки: Актуальность и значимость проблемы / Ю. Н. Столяров // Школьная б-ка. 2003. – № 3. – С. 15–18.

13. *Фирсов В. Р.* Сущностные функции библиотечной деятельности: Культуроведческий подход / В. Р. Фирсов // Науч. и техн. б-ки. – 1985. – № 5. – С. 15–20.

14. *Юдина И. Г.* Зарождение информационной функции научной библиотеки / И. Г. Юдина // Электронные ресурсы региона: регион. науч.-практ. конф. (г. Новосибирск, 24–28 сент. 2007 г.). – Новосибирск, 2008. – С. 359–363.

15. *Юдина И. Г.* Информационная функция в теории и практике библиотечного дела / И. Г. Юдина, О. Г. Лаврик ; науч. ред. Б. С. Елепов. Новосибирск : ГПНТБ СО РАН, 2010. – 227 с.